

УДК 94:061

**РОКИТНІВСЬКИЙ СКЛЯНИЙ ЗАВОД
В РОКИ РЕВОЛЮЦІЇ 1905–1907 РР.****ROKITNE GLASS FACTORY DURING
THE REVOLUTION OF 1905–1907**

Рудницька Л. В.,
аспірантка історико-філософського
факультету, Київський університет ім. Бориса
Грінченка (Київ, Україна),
e-mail: rudnitska@meta.ua

Rudnytska L. V.,
postgraduate student, Faculty of History
and Philosophy, Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine), e-mail: rudnitska@meta.ua

Стаття присвячена малодослідженому питанню – становищу осередку скляної промисловості Рокитного на Волині під час революції 1905–1907 років. Показано закономірності впливу політики на економіку в розрізі регіональних особливостей та трансляції основних революційних тенденцій через місцеве населення та працівників скляного заводу.

Ключові слова: революція 1905–1907 років, Рокитнівський скляний завод, робітничий клас, страйк, агітатор.

The article is devoted to a little-studied issue – the position of the cell of the glass industry of Rokityn in Volyn during the revolution of 1905–1907. The regularities of the influence of politics on the economy in the context of regional features and the broadcasting of the main revolutionary tendencies through the local population and glass factory workers are shown.

Keywords: revolution of 1905–1907, Rokityn glass factory, working class, strike, agitator.

Динаміка і масштабність боротьби пролетаріату в Російській імперії на початку ХХ століття, визначалася переходом від антиурядових демонстрацій до прямих вуличних сутичок з поліцією та військами; від страйків на окремих підприємствах – до страйків в межах великого промислового центру; від суто економічних вимог – до політичних.

Перша російська революція 1905–1907 років пройшла в своєму розвитку ряд етапів, які характеризувалися не лише змінами в співвідношенні протиборчих сил, розмахом руху, але і його конкретними особливостями, тобто взаємодією різних форм боротьби. Навесні і влітку 1905 року, після січневих революційних страйків, набирає обергів національно-визвольний рух в імперських регіонах. До боротьби долучалися все нові загони пролетаріату промислових районів. Хвиля революційних виступів охопила Польщу, Прибалтику, Білорусію, Поволжя, Закавказзя, Україну [1, с. 76–155].

Питання революційних подій в Україні 1905–1907 рр. тривалий час не були предметом спеціальних історичних досліджень. Роботи радянських науковців: Ф. Є. Лося [5], В. І. Стрельського [16], М. П. Кравчука та П. М. Шморгуна [3], С. О. Ктіарева [4] передусім стосувались періодизації революційного руху, в тому числі і в Україні, зокрема, окремих аспектів подій на її сході та півдні, діяльності Рад робітничих депутатів. Особлива увага приділялась грудневим виступам як реакції мас на оприлюднення Маніфесту від 17 жовтня 1905 року. Згадки про події 1905–1907 рр.

на Волині були лише епізодичними і недостатньо висвітленими. Аналогічна тенденція зберігається і у вітчизняній історіографії років незалежності.

Метою дослідження є зображення впливу революційних подій на розвиток осередку скляної промисловості та соціального становища робітничого поселення Рокитного Овруцького повіту Волинської губернії.

Початок революційної боротьби в Рокитному припадає на осінь 1904 року з появою спадкового дворянина Волинської губернії Ігнатія Корнелієва–Мельхiorова Котковського, який працював вчителем російської і польської мови в школі при скляному заводі [14, арк. 1–13в]. Майже одразу після появи І. Котковського, серед місцевого населення почали поширюватися чутки, що він досить погано впливає на працівників, налаштовує їх проти адміністрації заводу та підбурює до проведення страйків. Підтвердженням цього стали систематичні зібрання склоробів за його участі – то в лісі, то в закритих приміщеннях, під час яких йшла мова про економічну боротьбу шляхом проведення страйків і розповсюдження антиурядових агітаційних матеріалів. Згідно донесень управляючого заводом Льва Рабіновича, діяльність І. Котковського в цьому напрямку особливо посилювалась із появою Маніфесту 17 жовтня 1905 року. Він майже щоденно почав організувати мітинги, на яких закликав робітників вступати до лав соціал-демократів, читав їм програму, пояснюючи, що прихильники цієї партії бажають добра робітничому класу, а буржуазія і пани всіляко гноблять бідних людей, тому їх потрібно грабувати й убивати.

Паралельно до усної пропаганди, І. Котковський збирав серед робітників гроші на розвиток фонду для проведення всезагального політичного страйку, як він інколи висловлювався: «на загальні потреби». Також під різними приводами, навіть змушував робітників підписуватись, на попередньо підготовленому листі, в заголовку яких стояли літери «С.Д.» (соціал-демократи), пояснюючи при цьому, що він збирає підписи тих, хто бажає згуртуватися і домагатися покращення матеріального становища робітничого класу. Робітники довіряли своєму агітатору. Проте дізнавшись, що І. Котковський без особистої згоди, приписував їх до революціонерів, 12 працівників скляного заводу звернулися зі скаргою на скоєне до жандармського унтер-офіцера Ткача на залізничну станцію Рокитне [17, арк. 1–2]. Йому неодноразово доводилось врегульовувати неспокійну ситуацію в робітничому поселенні, яка змінювала настрої жителів подекуди не в кращу сторону: від звинувачень до вбивств.

В ході розслідування щодо розповсюдження агітаційних матеріалів колишній помічник управляючого маєтку Охотнікова Іосиф Філіпов звинуватив ні в чому не винних торговців-євреїв: Авраама Голода, Арама Зондера, Бенціона Гейпмана. 15 лютого 1905 року І. Філіпова було звільнено з посади за пияцтво. Перед тим, 13 лютого, дані агітаційні матеріали сторож

Сигізмунд Вашкевич показав управляючому маєтком Густаву Шварцкопфу та запропонував розповсюдити їх серед населення. На що отримав відмову й наказ – спалити. Змовившись зі сторожем, І. Філіпов вирішив помститися управляючому, проте безрезультатно. Насправді, після звільнення І. Філіпов зв'язався з І. Котковським, на квартирі якого вони займались розмноженням листівок та прокламацій революційного характеру, для подальшого поширення їх серед працівників заводу. Не зумівши звинуватити у революційній діяльності свого колишнього начальника, управляючого Г. Шварцкопфа І. Філіпов новими агітаторами «охрестив» місцевих євреїв–торговців, які мали досить хорошу репутацію у жителів робітничого поселення Рокитного і сусідніх сіл [20, арк. 1–4зв].

Тенденція до єврейських погромів не оминула і Рокитне. Існувало дві причини застосування таких радикальних дій до переважаючого населення, а саме: торгова першість євреїв та революційна діяльність, в якій постійно їх звинувачували. Так, у 1906 році, Б. Гейпман ціною власного життя допоміг сім'ї Маєрсонів, які в своєму будинку, після переїзду з Берестечка, відкрили успішний у Рокитному продуктовий магазин і зерносховище. Вбивця вдерся до їхнього житла з метою пограбування, так як мав інформацію, що напередодні Беніамін Меєрсон на ярмарку, торгуючи, отримав рекордну суму. Злочинець вистрілив в голову Б. Меєрсону, потім в його дружину Голде та двічі в їхнього сусіда–захисника Б. Гейпмана, для якого рани стали смертельними. Тільки через декілька місяців після трагедії було схоплено та ув'язнено вбивцю [24, с. 172]. Дана трагедія ще більше консолидувала робітниче поселення, адже до цього випадку жителі Рокитного мирно співіснували, допомагаючи один одному.

29 травня 1905 року о 24 годині робітники та майстри зупиняють роботу Рокитнівського скляного заводу та звертаються до адміністрації з рядом вимог, зокрема, щодо надання вихідних – щонеділі та в святкові дні [23, арк. 17]. Це один із небагатьох позитивних моментів агітаційної роботи більшовиків з працівниками заводу. Адже тільки в 1905 році на склозаводі дізнались про закон від 2 червня 1897 року «Про тривалість та розподіл робочого часу в закладах фабрично–заводської промисловості», відповідно якого робочий час не повинен перевищувати 11,5 годин та 10 – в нічний час, а також визначена кількість вихідних днів (52 неділі, у високосний рік – 53 та 14 церковних, святкових, царських днів, на які припадає в рік 66–67 днів). Тому дану вимогу протестувальників було задоволено адміністрацією заводу зранку, 30 травня, без зволікань [7, с. 355–356].

Водночас почала простежуватися тенденція переростання страйку у збройне повстання [1, с. 126]. В школі при склозаводі окрім агітаційних матеріалів і символіки, знаходилась і зберігалась вогнепальна зброя, бомби [21, арк. 18–19]. Наприкінці листопада 1905 року працівники скляного заводу призупинили роботи, в селищі та на залізничній станції Рокитне розпочалися

заворушення. Заколотники погрожували вирізати багато місцевих жителів та поліцію. В збройній сутичці взяли участь більше 100 працівників заводу, зокрема: Іван Терехов, Юліан Багінський, Дмитрій Амбруєвич і т.д. [19, арк. 10зв].

Важливу роль у поширенні революційних настроїв та ідей, організації різного роду заворушень відіграли працівники залізничного депо сполучення Київ–Ковель м. Сарни, розташоване за 53 км від Рокитного. Крім того, на 1904 році припадає заснування РСДРП м. Сарни, з якою тісно співпрацював вчитель–більшовик І. Котковський. Члени якої, в свою чергу, підтримували тісний зв'язок з київськими більшовиками, розповсюджуючи революційні газети «Пролетарий», «Соціал–демократ», що нелегально надходили з–за кордону [2, с. 543].

11 грудня 1905 року з м. Сарни Рівненського повіту на залізничну станцію Рокитне прибув аптекар Герш Хохвельд. Він зібрав 600 чоловік та з червоним прапором в руці почав виголошувати революційні промови. Лише два постріли перешкодили місцевому уряднику Дмитруку заарештувати Г. Хохвельда. Було відомо про причетність І. Котковського не тільки про поширення більшовицьких ідей серед жителів робітничого поселення і працівників заводу, а й до організації збройних повстань. 19 грудня 1905 року, селяни схопили трьох агітаторів. Однак працівники заводу їх звільнили. Помічнику справника, якому доручалося виявляти агітаторів, вдалось спіймати одного – І. Котковського, головного винуватця революційних заворушень в Рокитному, що в черговий раз підтвердило антиурядову позицію вчителя–більшовика. Як виявилось, саме він очолював особисто організовану з працівників заводу бойову дружину.

Фабрично–заводські робітники м. Сарн відправили до Рокитного, на станцію Рокитне, 15 грудня 1905 року 8 агітаторів для того, щоб вмовити працівників скляного заводу зіпсувати залізничну колію сполучення Київ–Ковель [19, арк. 11–12зв]. Підтримка сусіднього Рокитного відіграла досить важливу роль для революційної діяльності робітників залізничного депо м. Сарни, яке очолював В. Василевський, який також був головою страйкового комітету. Заколотники впродовж 5 днів, з 12 грудня 1905 року, контролювали Сарненський залізничний вузол. Для придушення повстання з м. Київ уряд спрямував війська, приїзд яких можна було б зупинити псуванням залізничних колій, зокрема на станції Рокитне, чого так і не зробили працівники заводу [2, с. 544].

Центральним гаслом, яке надихало і організовувало маси, стало: «Геть, самодержавство!», яке характеризувало найближчу мету, навколо якого йшла мобілізація сил, здатних на активні бойові дії проти найлютішого ворога всього народу. Могутнім засобом вуличної агітації стали демонстрації, які мали дуже значний революційний вплив на широкі верстви міського населення [1, с. 101–126].

17 грудня 1905 року на Рокитнівський скляний завод із м. Сарни приїжджав невідомий «Провізор», де з працівниками влаштував 5-годинний мітинг під червоними прапорами, з гаслами: «Долой Правительство, долой Государя, потому что они съ рабочихъ сосутъ кровь!». Коли ж з'явився поліцейський урядник, із натовпу пролунало два постріли з викриком: «Долой полицію!» Поліцейський урядник Дмитрук і жандармський унтер-офіцер Ткач переслідували агітатора, який на поїзді, не без допомоги працівників заводу, вміло втік до Сарн [19, арк. 11зв]. Наступного дня, після мітингу, працівники заводу відмовились отримувати з каси заводу розрахунок кредитними білетами, а через деякий час вирішили призупинити роботу заводу та домогтися від адміністрації виконання ряду економічних вимог [17, арк. 2]. Таке становище на склозаводі було пов'язане не з неефективною управлінською політикою власника Юліана Розенберга, а з серйозним скрутним фінансовим становищем підприємства, до якого призвела невивплата додаткового промислового податку. Склороби отримували кредитні білети із-за відсутності готівки у власника, яка потрібна була не тільки для виплати заробітної плати, а й для погашення боргу по додатковому промислового податку, який, починаючи з 1902 року, з кожним днем збільшувався. Станом на 26 лютого 1907 року борг з усіма нарахуваннями та штрафними санкціями становив 4969,53 руб. У результаті чого, пристав 4 стану описав рухоме майно заводу, а також власну квартиру Ю. Розенберга в Санкт-Петербурзі, згідно припису пристава 1 стану по Московській частині, для погашення виниклої заборгованості. Рокитнівський склозавод було виставлено завод на торги в м. Олевськ Овруцького повіту Волинської губернії.

Потрібно зазначити, що Рокитнівський склозавод відносився до підприємств 3 розряду з кількістю працюючих – від 200 до 500 чол. Станом на 1905 рік на заводі працювало: дорослих – 170 осіб та 240 малолітніх – віком від 15 до 17 років. Саме тому й оподатковувався додатковим промисловим податком в розмірі 500 рублів. Ю. Розенберг надіявся обійти складну на той час податкову систему Російської імперії, яка в обов'язковому порядку передбачала сплату основного і додаткового податків [10, с. 28–181].

Відповідно «Положення про державний промисловий податок» від 8 червня 1898 року існували промислові посвідчення, які характеризували вид діяльності того чи іншого підприємства та надавали право здійснювати виробничий процес в межах своєї специфіки. Ставка основного промислового податку нараховувався згідно промислового посвідчення, разом з цим стягувалося ряд інших зборів до казни, в тому числі і додатковий промисловий податок. Вищезазначені посвідчення можна було отримати на пів року або на рік на ім'я окремих осіб або цілих товариств за поданням управляючого (найближчої до заводу, в цьому випадку це Волинська Казенна

палата) Казенною Палатою місцевих казначейств, міських управ, магістратів, купецьких управ. Так сталося, що Ю. Розенберг вчасно не вибрав промислові посвідчення, замість них Санкт-Петербурзька купецька управа видала йому торгіві [8, с. 501–502].

Інженер заводу Еміль Карл Кемпф, який будучи пруським підданим, не розумів російської, тому вчасно не передав Постанову Волинської Казенної Палати, яку Ю. Розенбергу вчасно не вдалось оскаржити і зупинити її дію [11, арк. 1–52]. Загалом небажання платити казні і ряд вищезазначених додаткових обставин ледь не призвели до втрати склозаводу. Ю. Розенбергу вдалось домовитись з Міністром Фінансів Володимиром Коковцовим, який знав його особисто і з «кращої сторони» [15, арк. 1], який до того всього був дядьком другої дружини Розенберга – Надії Петрівни [24, с. 495].

Скрутне фінансове становище склозаводу та арешт очільника революційного руху Рокитного І. Котковського не зупинили жителів і працівників заводу. Головними агітаторами і організаторами збройного повстання 23 грудня 1905 року стали працівники скляного заводу: Михайл Феліксівич Орлович, Юліан Карнатович, Іосиф Романовський, Сигізмунд Срокош, Франц Бартницький [22, арк. 7–10зв].

У Рокитному, після приїзду з м. Сарн тимчасово-командуючого генерала з драгунами, які зробили попередження з означенням наслідків для тих, хто продовжить революційні виступи, на деякий час запанувала тиша [19, арк. 13–17зв].

Подальша революційна активність зводилась до більш пасивних методів боротьби – поширення літератури, прокламацій, листівок. 20 січня 1906 року, в перехоплений записці політичного арештанта І. Котковського до дантиста Нухіма Фірду з міста Овруч, йшлося про постачання забороненої літератури та агітаційних матеріалів. Після проведеного обшуку квартири і бібліотеки Н. Фірду, нічого протизаконного не було знайдено, а під час особистого обшуку вилучено оплачену квитанцію членського внеску київської групи конституційно-демократичної партії. 22 січня 1906 року начальник Овруцької в'язниці передав повітовому уряднику копію листа, написаного політичним арештантом І. Котковським до дантиста з м. Овруч, єврею Н. Фірду, який повинен був передати його політичному новобранцеві Івану Бондарю, за сумісництвом – помічнику начальника в'язниці. В листі йшлося про ознайомлення з новою течією революційної боротьби та надання І. Бондарю агітаційної літератури. Однак, у Н. Фірду новобранець не викликав довіри, тому той не виконав вказівки, про що свідчить донесення Овруцького поліцейського наглядача Ярошевського від 24 січня 1906 року та черговий обшук бібліотеки.

Розвиток революційного руху самодержавство прагнуло зупинити за допомогою традиційних методів – репресій. Багато учасників буремних подій були відправлені до в'язниць, в заслання, на каторгу [1, с. 133].

Під дію Закону від 2 грудня 1905 року «Про тимчасові правила щодо покарань за участь у страйках на підприємствах, що мають суспільне або державне значення» підпадали всі учасники революційного руху, винуватці зупинки роботи підприємства, а також ті, які шляхом залякувань могли спричинити пошкодження майна, стати учасниками саботажу і т.д. Зазначена категорія отримувала строк перебування у в'язниці на термін від 8 до 16 місяців [9, с. 850–852]. Найбільший термін ув'язнення отримувала особа, яка була організатором страйків – від 16 до 48 місяців. Зокрема, в Рокитному – це вчитель–більшовик І. Котковський, якого ув'язнили на 2 роки. Він, разом з іншими арештантами, будучи вже в в'язниці, 9 січня 1906 року вивісили за вікном тюремної камери червоний прапор і співали революційні пісні. 1 травня 1906 року до вищезазначених в'язнів долучилося ще 25 політичних бранців, які в знак протесту проти заборони співати політичні пісні та вільно розмовляти, розпочали безстрокове голодування.

19 січня 1906 року арештовано жителя Рокитно селянина М. Орловича, який звинувачувався в приналежності до революційної партії, залучення до неї інших людей; зборі коштів на придбання зброї для бойового закону; підготовці та організації диверсій на залізничній дорозі, руйнуванні залізничного моста на річці Сницьк (4 верстви від станції Рокитне). Того ж дня жителі с. Рокитно: І. Романовський, Ю. Карнатович, Ф. Бартницький, С. Срокош, Йосип Скиба і Станіслав Штомкин, потрапили до в'язниці так, як і М. Орлович – за антиурядову діяльність. Згідно Постанови Міністра Внутрішніх Справ М. Орловича було вислано до Архангельської губернії на 2 роки, І. Романовський і С. Штомкин – на поселення відповідно в Ковенську і Петриковську губернії. Ф. Бортницький, Й. Скиба, С. Срокош і Ю. Карнатович 4 червня 1906 року, згідно припису Начальника губернії за №3587, були звільнені з в'язниці за бездоганну поведінку, відбувши 4 місячне ув'язнення.

15 листопада 1906 року 319 новобранців, які слідували потягом до місця служби, на станції Рокитне викинули червоні прапори, співаючи революційні пісні. На станції Коростень четверо з них було заарештовано ротмістром Дараганом і відправлено в Київське Жандармське Управління Залізничних доріг [19, арк. 12–17зв].

Атмосфера промислового міста, спілкування з робітниками, сприйняття революційних ідей змінювали свідомість селянина. Порівняно з представниками інших політичних партій більшовики докладали значних зусиль для поширення своєї ідеології на селі [6, с. 168]. Для поширення та популяризації базових ідей ленінської ідеології – класова боротьба та повне знищення приватної власності і, зрештою, соціалістична революція, більшовицькі пропагандисти і агітатори спеціально виїздили на село. Зокрема в Рокитному, 27 липня, було затримано агітатора, пропагандиста більшовицьких ідей, колишнього

студента, Олександра Гота, якого відправили етапним порядком в Бердянське Жандармське управління 9 вересня 1907 року [19, арк. 19зв].

Фактичне припинення революційних заворушень на склозаводі пов'язане з його зупинкою – з 1 червня 1906 року по 1 серпня 1907 року. Збитки за цей період становили 52157,40 рублів. Проте завод в цей досить скрутний період було відремонтовано, закуплено нове устаткування [12, арк. 33]. Потрібно зазначити, що більшовики агітували працівників заводу впродовж всього революційного періоду повстати проти керівництва, однак лише одиниці піддавались на провокації. Становище склоробів на підприємстві для початку ХХ століття були відносно непоганими. Економічна криза 1900–1903 років, викликана модернізацією і обтяжена відсутністю захисту робітничого класу (у зв'язку з відсутнім в Російській імперії трудовим кодексом), призвела до загострення робітничого питання. Проте адміністрація і власник Рокитнівського скляного заводу на належному рівні, в межах можливого, намагалися захистити своїх робітників. Всі працівники були застраховані від нещасних випадків (йдеться мова про колективне страхування), на території заводу функціонували дві кухні, дві бані, аптека, початкова школа для дітей, безкоштовне медичне обслуговування, а також надавалось житло для робітників і службовців – 36 приміщень, які також як і завод були застраховані [13, арк. 1–5]. Істотним недоліком, який використовувався опонентами адміністрації склозаводу – це невикористання парових двигунів у виробничому процесі через високу ціну на паливо – дрова. Тому на заводі й надалі використовувалась важка ручна праця [11, арк. 18].

Загалом працівники Рокитнівського скляного заводу впродовж 1905–1907 років взяли участь у 2 збройних повстаннях, у 2 страйках та 2 мітингах, організованих заїжджими агітаторами. Піковим, як і в державі, так і в Рокитному став кінець 1905 року, який характеризувався масовістю, великою кількістю збройних виступів та мітингів, які мали колективний характер і тривали по декілька годин. Найбільша їх кількість припадає на час після оприлюднення Маніфесту від 17 жовтня 1905 року. Більше працівники заводу до початку червня 1907 року не піднімались на боротьбу з двох причин, а саме: через те що основні вимоги були задоволені адміністрацією заводу та через боязнь залишитись без ресурсу на свята та ризики при новому працевлаштуванні.

Отже, епіцентром революційних подій 1905–1907 років Рокитного Овруцького повіту Волинської губернії був скляний завод. Його працівники брали активну участь в ряді протестів і мітингів проти діючого режиму та заводоуправління, займались поширенням агітаційної та забороненої літератури, сприяли диверсіям на виробництві, що негативно позначалось на розвитку самого підприємства, дестабілізації всередині колективу. Однак уміння адміністрації заводу йти на компроміс, допомогло підприємству пережити лихоліття першої революції.

Список використаних джерел

1. 'Исторический опыт трех российских революций', 1985. Кн.1. Генеральная репетиция Великого Октября: Первая буржуазно-демократическая революция в России. *Гл. ред.: П. А. Голуб и др.*, М., 575 с., карт.
2. 'Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Ровенська область', 1973. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 680 с.
3. Кравчук, МП., Шморгун, ПМ., 1955. 'Спільна боротьба українського і російського пролетаріату в революції 1905–1907 рр.', К., 32 с.
4. Кітарева, СО., 1955. 'Перша російська революція 1905–1907 рр. та її історичне значення', *Революція 1905–1907 років на Україні (до 50-ліття Російської революції)*, К., с.3–25.
5. Лось, ФЄ., 1955. 'Революція 1905–1907 років на Україні', К.: Видавництво АН УРСР, 404 с.
6. 'Політична історія України. XX ст.: У 6 т.', 2002. Т.1: На злам століть (кінець XIX ст. – 1917 р.), Ю. А. Левенець (кер.), Л. П. Нагорна, М. С. Кармазіна. К.: Генеза, 424 с.
7. 'Полное Собрание Законов Российской Империи. Собрание третье: с 1 марта 1881 года по 1913 год. В 33–х т. Т.17. 1897. Отделение I. От №13611 – 14860 и Дополнения', 1900, СПб.
8. 'Полное Собрание Законов Российской Империи. Собрание третье: с 1 марта 1881 года по 1913 год. В 33–х т. Т.18. 1898. Отделение I. От №14861 – 16309 и Дополнения', 1901, СПб.
9. 'Полное Собрание Законов Российской Империи. Собрание третье: с 1 марта 1881 года по 1913 год. В 33–х т. Т.25. 1905. Отделение I. От №25605 – 27172 и Дополнения', 1908, СПб.
10. 'Положение о государственном промышленном налоге со всеми относящимися к нему законоположениями, разъяснениями, циркулярами министра финансов, решениями Сената и полным алфавитным указателем', 1902, *Сост. Н. Леонард*, М.: Т-во Типо-литогр. В. Чичерин, 427 с.
11. 'Российский государственный исторический архив', Ф.118, Оп.1, Д.113, 13 л.
12. Там само, Д.33, 142 л.
13. Там само, Д.38, 36 л.
14. Там само, Д.42, 36 л.
15. Там само, Д.52, 22 л.
16. Стрельський, ВІ., Яковлев, СА., 1955. 'Документальні публікації з історії революції 1905–1907 рр. на Україні (Археографічний огляд)', *Наукові записки Київського університету*, №6, с.95–108.
17. 'Центральный державный исторический архив Украины, м. Київ', Ф.1335, Оп.1, Спр.1398, 237 арк.
18. Там само, Ф.1599, Оп.1, Спр.337, 24 арк.
19. Там само, Ф.1599, Оп.1, Спр.338, 55 арк.
20. Там само, Ф.1599, Оп.1, Спр.335, 24 арк.
21. Там само, Ф.1599, Оп.1, Спр.354, 111 арк.
22. Там само, Ф.318, Оп.1, Спр.809, 6 арк.
23. Там само, Ф.442, Оп.855, Спр.89, 44 арк.
24. 'Rokitno–Wolyn and Surroundings; Memorial Book and Testimony (Rokytno, Ukraine). Translation of Rokitno (Volin) ve–ha–seviva; seferedutve–zikaron. Edited by: E. Leoni'. [online] Доступно: <https://www.jewishgen.org/yizkor/rokitnoye/rokitnoye.html>

References

1. 'Istoricheskij opyt treh rossijskih revoljucij (Historical experience of three Russian revolutions)', 1985. Kn.1. General'naja repeticija Velikogo Oktjabrja: Pervaja burzhuazno-demokraticeskaja revoljucija v Rossii. *Gl. red.: P. A. Golub i dr.*, М., 575 s., kart.
2. 'Istorija mist i sil Ukrai'ns'koi' RSR: V 26 t. Rovens'ka oblast' (The history of the cities and villages of the Ukrainian SSR: 26 tons of Rivne region)', 1973. K.: *Golovna redakcija URE AN URSR*, 680 s.
3. Kravchuk, MP., Shmorgun, PM., 1955. 'Spil'na borot'ba ukrai'ns'kogo i rosijs'kogo proletariatu v revoljucii' 1905–1907 rr. (Joint struggle between the Ukrainian and Russian proletariat in the revolution of 1905–1907)', К., 32 s.
4. Kitarev, SO., 1955. 'Persha rosijs'ka revoljucija 1905–1907 rr. ta i'i' istorichne znachennja (The first Russian revolution of 1905–1907 and its historical significance)', *Revoljucija 1905–*

1907 rokov na Ukrai'ni (do 50–pichchja I rosijs'koi' revoljucii)', К., s.3–25.

5. Los', FJe., 1955. 'Revoljucija 1905–1907 rokov na Ukrai'ni (The Revolution of 1905–1907 in Ukraine)', К.: *Vydavnyctvo AN URSR*, 404 s.

6. 'Politychna istorija Ukrai'ny. XX st.: U 6 t. (Political History of Ukraine. XX centuries: at 6 tons.)', 2002. T.1: Na zlami stolit' (kinec' XIX st. – 1917 r.), Ju. A. Levenec' (ker.), L. P. Nagorna, M. S. Karmazina. K.: *Geneza*, 424 s.

7. 'Polnoe Sobranie Zakonov Rossijskoj Imperii. Sobranie tret'e: s 1 marta 1881 goda po 1913 god. В 33–h t. Т.17. 1897. Otdelenie I. Ot №13611 – 14860 i Dopolnenija (Complete Collection of the Laws of the Russian Empire. Third meeting: from March 1, 1881 to 1913. В 33 t. Т.17. 1897. Branch I. From №13611 – 14860 and Additions)', 1900, SPb.

8. 'Polnoe Sobranie Zakonov Rossijskoj Imperii. Sobranie tret'e: c 1 marta 1881 goda po 1913 god. В 33–h t. Т.18. 1898. Otdelenie I. Ot №14861 – 16309 i Dopolnenija (Complete Collection of the Laws of the Russian Empire. Third meeting: from March 1, 1881 to 1913. In 33 t. Т.18. 1898. Branch I. From №14861 – 16309 and Additions)', 1901, SPb.

9. 'Polnoe Sobranie Zakonov Rossijskoj Imperii. Sobranie tret'e: s 1 marta 1881 goda po 1913 god. В 33–h t. Т.25. 1905. Otdelenie I. Ot №25605 – 27172 i Dopolnenija (Complete Collection of the Laws of the Russian Empire. Third meeting: from March 1, 1881 to 1913. In 33 t. Т.25. 1905. Branch I. From №25605 – 27172 and Additions)', 1908, SPb.

10. 'Polozhenie o gosudarstvennom promyslovom naloge so vseimi odnosjashhimisja k nemu zakonopolozhenijami, raz#jasnenijami, cirkuljarami ministra finansov, reshenijami Senata i polnym alfavitnym ukazatelem (Regulations on state trade tax with all relevant regulations, explanations, circulars of the Minister of Finance, the decisions of the Senate and a full alphabetical index)', 1902, *Sost. N. Leonard*, М.: Т-во Типо-литогр. В. Чичерин, 427 с.

11. 'Rossijskij gosudarstvennyj istoricheskij arhiv (Russian State Historical Archive)', F.118, Op.1, D.113, 13 l.

12. Там само (Ibid), D.33, 142 l.

13. Там само (Ibid), D.38, 36 l.

14. Там само (Ibid), D.42, 36 l.

15. Там само (Ibid), D.52, 22 l.

16. Strel's'kyj, VI., Jakovlev, SA., 1955. 'Dokumental'ni publikacii' z istorii' revoljucii' 1905–1907 rr. na Ukrai'ni (Arheografichnyj ogljad) (Documentary publications on the history of the 1905–1907 revolution in Ukraine (Archeographical survey))', *Naukovi zapysky Kyi'vs'kogo universytetu*, №6, с.95–108.

17. 'Central'nyj derzhavnyj istorichnyj arhiv Ukrai'ny, m. Kyi'v (Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv)', F.1335, Op.1, Spr.1398, 237 ark.

18. Там само (Ibid), F.1599, Op.1, Spr.337, 24 ark.

19. Там само (Ibid), F.1599, Op.1, Spr.338, 55 ark.

20. Там само (Ibid), F.1599, Op.1, Spr.335, 24 ark.

21. Там само (Ibid), F.1599, Op.1, Spr.354, 111 ark.

22. Там само (Ibid), F.318, Op.1, Spr.809, 6 ark.

23. Там само (Ibid), F.442, Op.855, Spr.89, 44 ark.

24. 'Rokitno–Wolyn and Surroundings; Memorial Book and Testimony (Rokytno, Ukraine). Translation of Rokitno (Volin) ve–ha–seviva; seferedutve–zikaron. Edited by: E. Leoni'. [online] Dostupno: <https://www.jewishgen.org/yizkor/rokitnoye/rokitnoye.html>

* * *